

Kaip dirbti su vadovėliu4

1. Europa – mūsų žemynas 6

1.1 Europos geografinė padėtis.....	8
1.2 Europos kultūra.....	10
1.3 Europos politinis žemėlapis.....	12
1.4 Europos Sąjunga.....	14
1.5 Ekonomikos skirtumai.....	16
1.6 Europiečių kalbos ir religijos.....	18
Skyriaus santrauka	20
Žinau, moku, galiu	21
Metodas. Kaip parengti referatą?.....	22

2. Europos gamta 24

2.1 Paviršius ir gelmės.....	26
2.2 Klimatas.....	29
2.3 Augalija.....	32
2.4 Vidaus vandenys.....	36
Skyriaus santrauka	38
Žinau, moku, galiu	39

3. Baltijos šalys 40

3.1 Baltijos šalių gyventojai.....	42
Metodas. Planuojame ekskursiją.....	44
3.2 Baltijos šalių gamta.....	45
Žvilgsnis iš arčiau. Sarema – Baltijos perlas.....	47
3.3 Baltijos šalių ūkis.....	48
Skyriaus santrauka	50
Žinau, moku, galiu	51

4. Šiaurės Europa 52

4.1 Šiaurės šalių gyventojai.....	54
Žvilgsnis iš arčiau. Samiai – tauta be sienų.....	56
4.2 Šiaurės Europa – ledyno kūrinys.....	58
4.3 Ledo ir ugnies sala.....	62
4.4 Šiaurės šalių gamtos turtai.....	64
4.5 Naftos gavyba Šiaurės jūroje.....	68
Skyriaus santrauka	70
Žinau, moku, galiu	71

5. Vakarų Europa 72

5.1 Britų salų gamta.....	74
5.2 Britų salų gyventojai ir ūkis.....	76
Žvilgsnis iš arčiau. Eurotunnelis.....	79
5.3 Londonas.....	80
5.4 Prancūzijos gamta.....	82
5.5 Prancūzijos gyventojai ir ūkis.....	84
5.6 Paryžius – Prancūzijos širdis.....	86
5.7 Olandija – kanalų ir šiltnamių šalis.....	88
Žvilgsnis iš arčiau. AIRBUS – pagaminta Europoje.....	91
Skyriaus santrauka	92
Žinau, moku, galiu	93

6. Vidurio Europa 94

6.1 Vokietijos gamta.....	96
6.2 Vokietijos gyventojai ir ūkis.....	98
Žvilgsnis iš arčiau. Automobilių pramonė.....	101
6.3 Alpės.....	102
Žvilgsnis iš arčiau. Jungfrau geležinkelis.....	105
6.4 Alpės: automobiliai, keliai, tuneliai.....	106
6.5 Šveicarija – Alpių širdis.....	108
6.6 Lenkijos gamtinės sritys.....	110
6.7 Lenkijos gyventojai ir ūkis.....	112
Skyriaus santrauka	114
Žinau, moku, galiu	115

7. Pietų ir pietryčių Europa 116

7.1 Viduržemio gamta.....	118
7.2 Dalmatijos pakrantė.....	122
7.3 Žemės ūkis po Pietų saule.....	124
7.4 Turizmas Viduržemyje.....	126
Žvilgsnis iš arčiau. Viduržemio kultūros perlai.....	128
7.5 Balkanai – kultūrų konfliktas.....	130
Skyriaus santrauka	132
Žinau, moku, galiu	133
Sąvokų rodyklė.....	134

8. Rytų Europa ir Rusija 140

8.1 Gudija – Lietuvos kaimynė.....	142
8.2 Ukraina – bundantis Europos milžinas.....	145
Žvilgsnis iš arčiau. Černobylio elektrinės avarija.....	148
8.3 Rusija – didžiausia pasaulio valstybė.....	150
8.4 Rusijos kraštovaizdžiai.....	152
Žvilgsnis iš arčiau. Baikalas – Sibiro perlas.....	155
8.5 Volga – ilgiausia Europos upė.....	156
8.6 Rusijos gyventojai.....	158
Žvilgsnis iš arčiau. Sankt Peterburgas.....	161
8.7 Maskva – Rusijos sostinė.....	162
8.8 Gamtos turtai ir šlubuojanti ekonomika.....	164
Skyriaus santrauka	168
Žinau, moku, galiu	169

9. Azija – milžiniškas žemynas 170

9.1 Azijos paviršius.....	172
9.2 Azijos kraštovaizdžių įvairovė.....	174
9.3 Azijos gyventojai.....	176
9.4 Turtinjieji ir skurdžiai.....	179
Skyriaus santrauka	182
Žinau, moku, galiu	183

10. Pietvakarių ir vidurio Azija 184

10.1 Pietvakarių Azijos gamta.....	186
10.2 Vidurio Azija.....	188
10.3 Islamo šalių gyventojai.....	190
Žvilgsnis iš arčiau. Izraelis – Artimųjų Rytų valstybė.....	192
10.4 Nafta – permainingų „kaltininkė“.....	193
Skyriaus santrauka	196
Žinau, moku, galiu	197

11. Pietų ir pietryčių Azija 198

11.1 Pietų Azijos gamtinės sritys.....	200
11.2 Musonas – palaima ar praeiksmas.....	202
11.3 Religija ir žmonių gyvenimas.....	204
11.4 Indija: milijardas gyventojų.....	206
11.5 Indijos ūkis: tradicijos ir pažanga.....	208
11.6 Pietryčių Azijos šalys.....	210
Žvilgsnis iš arčiau. Ryžiai – Azijos gyventojų duona.....	213
Skyriaus santrauka	214
Žinau, moku, galiu	215

12. Rytų Azija 216

12.1 Kinijos gamtos kontrastai.....	218
12.2 Kinija: penktadalis pasaulio gyventojų.....	222
12.3 Kinijos ūkio pažanga.....	224
12.4 Japonijos gamta.....	226
12.5 Gyventojų gausa ir erdvės stygius.....	228
Žvilgsnis iš arčiau. Japonų kultūra.....	230
12.6 Japonija – ekonomikos galiūnė.....	232
Žvilgsnis iš arčiau. Japonų mokykla.....	235
Skyriaus santrauka	236
Žinau, moku, galiu	237

Sąvokų rodyklė.....238

1. Europa – mūsų žemynas

Šiame skyriuje sužinosi:

- Kur vedama Europos ir Azijos sutartinė riba?
- Iš ko kilo Europos pavadinimas?
- Kokie yra bendri Europos valstybių bruožai?
- Kas yra europinė kultūra?
- Į kokius regionus skirstomos Europos šalys?
- Kas yra „geležinė uždanga“?
- Kaip susiformavo Europos Sąjunga?
- Kokie yra didžiausi ES pranašumai ir trūkumai?
- Kuo ypatinga Europos šalių ekonomika?
- Kuriomis kalbomis šneka ir kokias religijas išpažįsta europiečiai?

Europos Sąjungos vėliava ir himnas, Europos Parlamentas, Europos Teisingumo Teismas, Europos krepšinio ir futbolo pirmenybės, bendra valiuta euras – nuolat girdime minint žodį „Europa“. Žmonės iš įvairių Europos valstybių atvyksta, svečiuojasi, gyvena mūsų šalyje, o mes nevaržomai keliaujame po šį žemyną ir semiamės kitų šalių patirties. Parduojuose ir turguose perkame įvairiose Europos šalyse pagamintų prekių, kavinės ir restoranai siūlo paragauti skirtingų valstybių patiekalų.

Europa nėra tik žemyno, kuriame gyvename, pavadinimas. Šis žodis dažnai simbolizuoja taikų įvairių tautybių žmonių sugyvenimą. Pagarba žmogaus teisėms, moterų ir vyrų lygybė, demokratija yra labai svarbūs šiuolaikinės **Europos kultūros** bruožai.

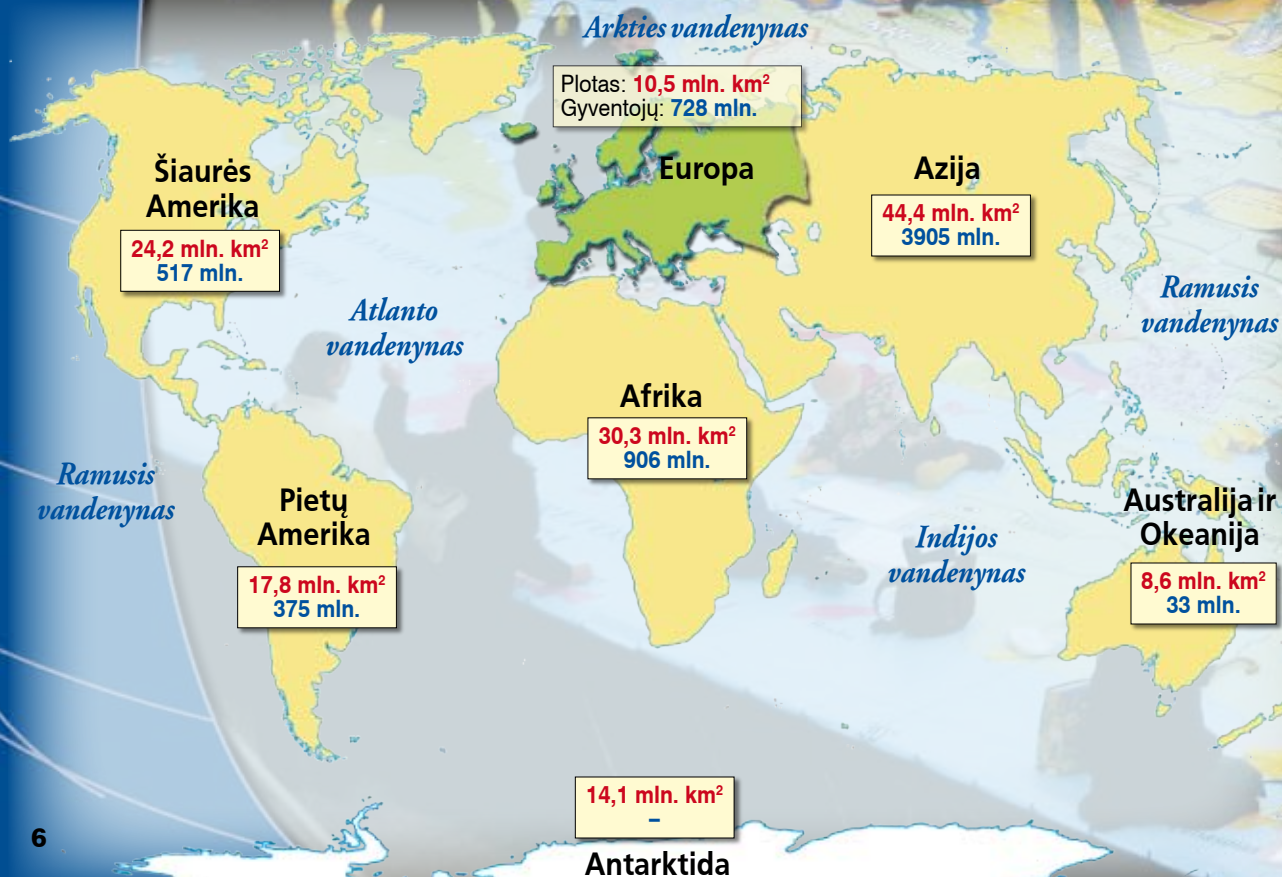
Legenda apie gražiąją Europą

Ten, kur dabar yra Izraelis, Libanas ir Sirija, tolimoje praeityje klestėjo Finikija. Vienas iš jos valdovų karalius Agenoras turėjo nepaprasto grožio dukterį, vardu Europa. Ją pamilo vyriausiasis dievas Dzeusas.

Kartą, Europai su draugėmis žaidžiant Viduržemio jūros pakrantėje, prie jų, pasivertęs jaučiu, pasirodė Dzeusas. Jis pagrobė karaliaus dukterį ir ant nugaros nusėmė į Kretos salą, kurioje vėl atgavo dievišką pavidalą.

Kretoje Europa pagimdė tris sūnus. Vienas iš jų – Minas – tapo Kretos karaliumi. Šioje saloje atsirado pirmoji Europos civilizacija, kurios laimėjimai plito toliau.

Žodis „Europa“ kilo iš senovės asirų žodžio *ereb*, reiškiančio „vakarai“. Senovės Graikijoje visos žemės, esančios į vakarus, vadintos Europa, o esančios į rytus, – *azu* Azija.

Ar žinai, kad:

- Europa vadinamas ir aplink Jupiterį skriejantis palydovas.
- Europa yra ir koralų sala tarp Afrikos ir Madagaskaro.
- Europos vardu vadinamas ir kalnų masyvas šiaurės Ispanijoje.
- Europos Sąjungos šalių valiuta – euras – pavadinimą gavo nuo žodžio „Europa“.

- Europoje gyvena **730 mln. gyventojų**, yra per **40 valstybių**, šnekama **70 kalbų**.
- Religijų įvairovė (katalikai, protestantai, stačiatikiai, musulmonai).
- Išlikę pastatų iš įvairių kultūros epochų (pvz., antikinės šventyklos, gotikinės katedros, barokiniai rūmai).
- Europiečių išradimai (pvz., garo mašina, automobilis) paplito visame pasaulyje.
- Europos kalbos (pvz., anglų, ispanų) tapo pasaulinės.
- Europiečių mokslininkai, mąstytojai, poetai iki šiol veikia viso pasaulio mokslą ir literatūrą.
- Europoje susiformavo daugybė muzikos stilių.
- Valstybės valdymo forma – demokratija – atsirado senovės Graikijoje.

10.4 Nafta – permainų „kaltininkė“

Senieji gyventojų verslai

Prieš kelis dešimtmečius Persų įlankos šalys buvo priskiriamos prie neturtin-
gų, atsilikusių pasaulio valstybių. Karštosiose dykumose, kalnuotose pusdyku-
mėse gyveno klajokliai, kurie, kaip ir prieš 1000 metų, klajojo su gyvulių kaimenė-
mis ieškodami vešlesnių ganyklų, vandens. Kupranugarių vilkstinėmis **beduinai**
traukė iš vienos oazės į kitą, pirkė ir pardavinėjo prekes. Oazių valstiečiai augino
javus, daržoves, vaisius. Pakrantėse įsikūrusių kaimų, miestų žmonės irgi gyveno
labai vargingai. Vertėsi žvejyba, rinko perlus, statė laivus. Persų įlanka buvo toli nuo
svarbių laivybos kelių, neturėjo patogių vietų uostams įrengti. Karštas klimatas ir
bekraštės dykumos nekėlė didelio susidomėjimo šia žeme. Tik „Tūkstančio ir vien-
nos nakties“ pasakos bylojo apie nepaprastai turtingą arabų pasaulį, kuris niekaip
nesiderino su tikrove. Tačiau Alachas „pasigailėjo“ Persų įlankos gyventojų ir do-
vanojo jiems juodo klampaus skysčio, vadinamo **nafta**.

1 Kilimų audimas – tradicinis daugelio islamo šalių gyventojų amatas.

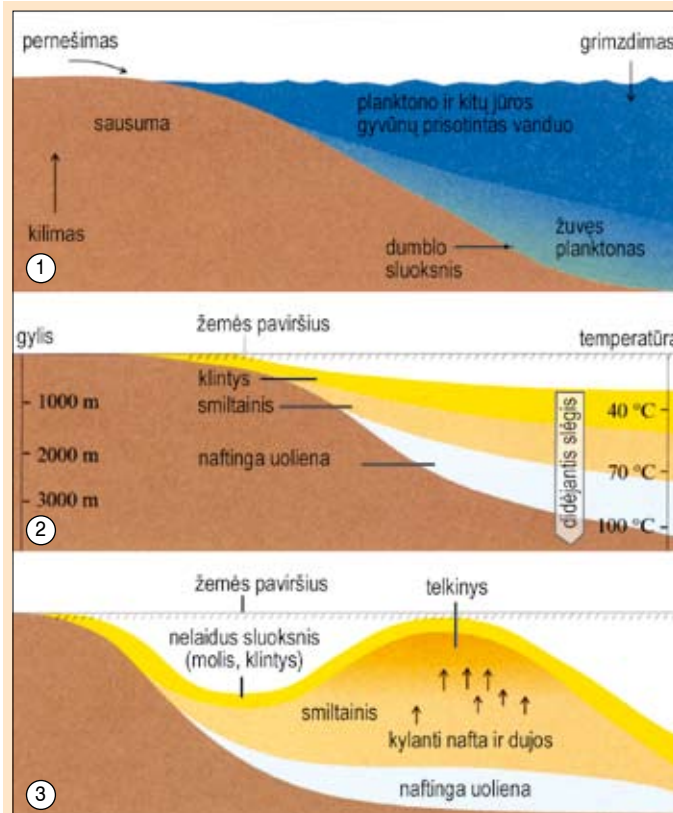
Nafta – Alacho dovana

Pramoninė naftos gavyba Persų įlankos šalyse prasidėjo XX a. viduryje. Per ke-
lias dešimtis metų juodasis auksas iš esmės pakeitė dykumų valstybių gyvenimą,
tapo jų ūkio pagrindu.

Regionui tenka daugiau kaip 65% pasaulio naftos atsargų. Sakoma, kad čia jos
daugiau nei vandens. Randama po dykumų smėliu, įlankos dugnu įvairiame gyly-
je. Naftos turi visos įlankos šalys (4 pav.). Daugelyje vietų ji slūgso arti paviršiaus,
tad išgauti nesudėtinga ir pigu. Per dieną šiame regione išsiurbiamas trečdalis pasaulyje
išgaunamos naftos! Didžioji dalis eksportuojama. Nafta dabar yra svarbiausia
pasaulyje eksporto prekė, kraunanti turtus jos turinčioms valstybėms.

Užduotys:

1. Kodėl arabų šalys nuo seno garsėja gerais odos dirbiniais, kilimais, vilnoniais audiniais?
2. Paaiškink, kaip susidarė naftos telkiniai **2**.

2 Naftos telkinių susidarymas

Mirusių organizmų kaupimasis

Nafta susidarė iš milijardų mažiųjų organizmų (planktono), kurie gyveno šiltame, gerai apšviestame ir deguonies prisotintame vandenyje. Žuvę jie grimzdo ir kaupėsi jūros dugne. Iš šių organizmų dideliame gylyje dėl deguonies trūkumo susidarė pūvančio dumblo sluoksnis.

Naftingos uolienos susidarymas

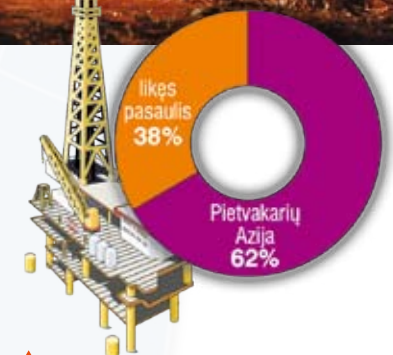
Laikui bėgant dumblą uždengė kietesnių nuosėdų sluoksniai. Jų slėgio bei aukštos temperatūros veikiamas dumblo sluoksnis per milijonus metų sukietėjo ir tapo naftinga uoliena. Ji yra porėta ir panaši kempinė. Uolienos ertmėse ilgainiui prisikaupė naftos.

Naftos telkinių susidarymas

Slėgio veikiamos ertmės naftingoje uolienoje po truputį mažėjo, o nafta pro plyšius ir įtrūkimus buvo išspaus-ta į aukščiau slūgsančias uolienas. Pasiekusi kietų ir nelaidžių uolienų sluoksnį, ji kaupėsi vadinamuosiuose kolek-toriuose. Gausūs telkiniai susidarė ten, kur kietasis sluoksnis yra išgaubtas.

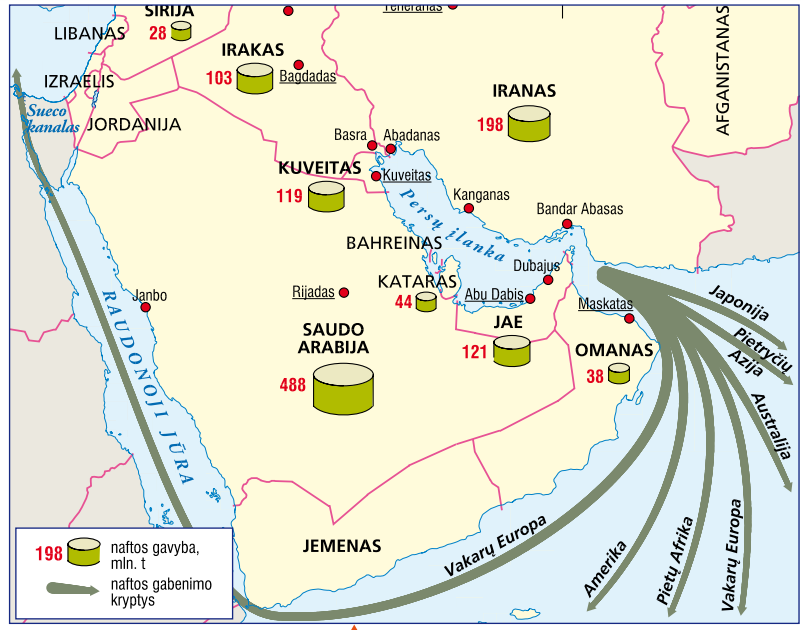
Naftos telkiniuose gana dažnai būna didelis slėgis.

3 Naftos atsargų dalis pasaulyje.

5 Iš naftos pralobęs arabas savo „Ferrari“ automobilyje.

4 Naftos gavyba Persų įlankos šalyse.

Nafta – didžiųjų permainų „kaltininkė“

Per trumpą laiką klajoklių palapinių, skurdžių kaimelių, nedidelių miestų vietoje išaugo didmiesčiai. Jie panašūs į europietiškus: plačios gatvės, daugiaaukščiai gyvenamieji ir verslo pastatai, dangoraižiai. Anksčiau statyboms naudotą molį, akmenis pakeitė stiklas, betonas, plienas. Prašmatnūs pastatai (8 pav.) stebina net vakariečius. Statybos karštingė dar nesibaigė: plečiami jūrų ir oro uostai, tiesiami greitkeliai, statomos modernios įmonės.

Naftos išteklių nėra neišsenkami. Tai puikiai supranta valstybių vadovai, gyventojai. Siekiant sumažinti priklausomybę nuo jos eksporto, šalyse sparčiai kuriama naujų pramonės šakų. Vis daugiau naftos perdirbama vietoje ir už didesnę kainą eksportuojama jau gatava produkcija. Dėl derlingos žemės trūkumo šalys anksčiau labai priklausė nuo maisto produktų importo. Įrengusios brangiai kainuojančius druskingo jūros vandens gėlinimo įrenginius, apsirūpino gėlu vandeniu. Drėkinimo kanalais, vamzdžiais vanduo teka į dykumas, drėkina pasėlius. Šalys pasigamina vis daugiau žemės ūkio produkcijos. Nemažai pajamų gaunama iš turizmo. Pinigų perteklius panaudojamas pramonės įmonėms užsienyje steigti, gabiam jaunimui mokytį prestižiniuose pasaulio universitetuose.

6 Beduinų gyvenimas keičiasi

„Permainos dykumų žemėje palietė ir mano šeimą. Netikėtai tapome pasiturintys. Vyriausybė pasirūpino, kad atnaujintiau savo kaimenę, o už kiek vieną gyvulį kartą per metus moka premiją. Sunk vežimiu nemokamai gaunu degalų. Valdžia padovanojo namų miesto pakraštyje, bet aš dažnai vykstu pagyventi į dykumą: pasistatau palapinę ir prisimenu senus laikus. Dykumoje nėra triukšmo, mažiau nei mieste piktybių dvasių. Jau keleri metai turime generatorių, kuris tiekia srovę palydoviniam televizoriui, šaldytuvui, elektriniam vandens siurbliui. Su giminaičiais mieste susisiekiu mobiliuoju telefonu. Daug pažįstamų klajoklių ir oazių gyventojų persikėlė į miestus. Ten juos vilioja vakarietiškių prekių gausa, nemokamos mokyklos, universitetai, geras medicininis aprūpinimas, galimybė nemažai užsidirbti“.

Beduino Sono iš Saudo Arabijos pasakojimas

Valstybė	BVP 1 gyv., JAV dol.	Gyvenimo trukmė		Raštingumas	
		vyrų	moterų	vyrų	moterų
Kuveitas	20 300	76	78	85	82
Jungtiniai Arabų Emyratai	29 200	73	78	86	82
Saudo Arabija	13 100	74	78	85	71
Turkija	8 400	70	75	94	79
Sirija	3 900	69	72	90	64
Jemenas	900	60	64	71	30
Afganistanas	800	43	44	43	13
Izraelis	25 000	77	82	97	94

7 Kai kurių pietvakarių Azijos šalių palyginimas.

Turtingosios ir skurdžiosios šalys

Dėl naftos gavybos tarp pietvakarių Azijos šalių išryškėjo dideli ekonominiai kontrastai. Itin turtingomis šalimis tapo daug naftos turintis Kuveitas ir Jungtiniai Arabų Emyratai (7 pav.). Pagal BVP vienam gyventojui jos skiriamos prie turtingiausių šalių pasaulyje. Gerokai praturtėjo ir Saudo Arabija bei Omanas. Priešingybė šioms šalims – kitoje Arabijos pusiasalio pusėje įsikūręs ir nedaug naftos turintis Jemenas. Nors tai irgi arabų šalis, bet jos BVP vienam gyventojui 30 kartų mažesnis nei Jungtiniuose Arabų Emyratuose! Ekonomikos lygiu Jemenas yra viena iš skurdžiausių šalių Azijoje. Neturtingos ir kitos mažai naftos turinčios arabų šalys – Sirija bei Jordanija. Iš jų vyrai masiškai važiuoja į Persų įlankos šalis užsidirbti.

Pietvakarių Azijoje ekonomikos lygiu išsiskiria Turkija. Nors ji beveik neturi naftos, tačiau plėtoja šiuolaikinę pramonę: gaminami automobiliai, elektronikos prietaisai, lydomas plienas. Šalis eksportuoja daug audinių ir drabužių. Turkija siekia įstoti į Europos Sąjungą.

Skurdžiausia ne tik šio regiono, bet ir visos Azijos valstybė yra Afganistanas. Ekonomikai augti trukdo daug metų trunkantis karas, giliai įsišaknijusios viduramžiškos tradicijos. Žmonių pajamos čia labai mažos, gyvenimo trukmė trumpa, suaugusiųjų raštingumas menkas. Šalis neturi svarbių gamtos turtų, neprieina prie jūros, todėl ekonomikai kelti būtina stipriųjų šalių parama.

9 Konfliktai Persų įlankoje

Persų įlankos valstybėse ne kartą buvo įsižiebę kariniai konfliktai. Jų kurstytoju tapdavo Irakas, kuriam daug metų vadovavo diktatorius Huseinas. Vienas iš kruviniusių – Irako ir Irano karas (1980–1988 m.): žuvo daugiau kaip milijonas žmonių. 1990 m. Irakas įsiveržė į Kuveitą ir jį okupavo. Talkinant NATO pajėgoms, Irakas buvo sutriuškintas, o Kuveitas išlaisvintas. Per šį karą padegta daug gręžinių, didžiulį įlankos plotą padengė išsiliejusios naftos plėvelė. Nafta užnuodijo vandenį, sunaikino daug gyvūnų. 2003 m. NATO pajėgos nuvertė diktatorių Huseiną. Karas padarė milžiniškų nuostolių Irako ekonomikai. Nors ši valstybė itin turtinga naftos, labai daug jos gyventojų skursta.

8 Burės pavidalo „Burj al Arab“ viešbutis Dubajuje (JAE).

Užduotys:

- Nustatyk, kurios Persų įlankos šalys išgauna daugiausia naftos 4. Kur ji eksportuojama?
- Palyginkite pietvakarių Azijos šalių duomenis 7. Kokių išvadų galima padaryti?
- Pasvarstykite, kodėl Persų įlankos šalyse dažni kariniai konfliktai 9. Kodėl jų padariniai taip atsliepia visam pasauliui?
- Surenkite klasėje diskusiją: „Persų įlankos šalys vakar ir šandien“ (1, 5, 7-9).

Viduržemio kultūros perlai

Roma – amžinasis miestas

Architektūros paminklais Italijos sostinei neprilygsta joks pasaulio miestas. Išstovėjusi daugybę amžių ir nepraradusi žavesio Roma dažnai vadinama amžinuoju miestu. Didelį įspūdį palieka senovės Romos laikų statiniai: Koliziejus ①, Panteonas, Forumas, akvedukai. Miestė yra išlikusios kelios didingos senovinės krikščionių bazilikos. Joms daugiau kaip 1500 metų. Nesuskaičiuojama daugybė renesanso ir baroko stiliaus rūmų, aikščių, fontanų. Šiame mieste įsikūrusi mažytė popiežiaus valstybė – Vatikanas. Jo pasididžiavimas yra Šv. Petro bazilika, laikoma didžiausia ir puošniausia katalikų bažnyčia pasaulyje. Roma yra vienas iš labiausiai lankomų miestų.

①

● masinis miestų turizmas

⑤

Stambulas

Didžiausias Turkijos miestas, išsidėstęs dviejuose žemynuose – Europoje ir Azijoje. Siauras Bosforo sąsiauris dalija miestą į dvi dalis. Įvairiais laikotarpiais Stambulas vadintas Bizantijs, Konstantinopoliu. Visais laikais šis didmiestas buvo skirtingų civilizacijų, kultūrų, tikėjimų centras. Čia apstu romėnų, bizantiškos, islamo kultūros paminklų. Nors dabar dauguma gyventojų yra musulmonai, mieste apstu iš senovės laikų išlikusių krikščioniškų bažnyčių. Viena iš jų – Hadžia Sofija. Daugiau kaip prieš penkis amžius ji buvo paversta mečetė, o vėliau tapo muziejumi ⑤.

Venecija – miestas ant vandens

Miestas unikalus tuo, kad pastatytas ne sausumoje, bet jūros įlankoje. Visi gyvenamieji namai, aikštės, rūmai stovi ant medinių polių, sukaltų į seklių įlankos dugną. Vietoj gatvių įvairiomis kryptimis miestą raižo kanalai, virš kurių – šimtai tiltų. Kanalais-gatvėmis važinėja ne automobiliai, bet plaukioja motorlaiviai. Turistai plukdomi graakščiomis gondolomis ②. Miesto širdis yra Šv. Morkaus aikštė, kurioje stovi bizantiško stiliaus katedra. Greta jos puikuoja rūmai, kitados priklausę Venecijos valdovams – dožams.

②

⑥

Barcelona – Katalonijos sostinė

Barcelona yra antras pagal dydį miestas Ispanijoje, vienas iš moderniausių ir gyviausių visoje Viduržemio jūros pakrantėje. Jame susipynusi praeitis ir dabartis: viduramžių laikų gatvelės ir namų kvartalai, įspūdingi šiuolaikinės architektūros pastatai. Šio miesto planas primena šachmatų lentą – gatvės tiesios, tarsi nubrėžtos linijoje. Barcelona nebūtų tokia nuostabi, jeigu ne garsusis architektas Antonijus Gaudi. Jo kūriniais didžiuojasi kiekvienas barselonietis. Miesto simboliu tapo daugiau kaip prieš šimtą metų šio architekto pradėta statyti neįprastos formos ir puošybės Šv. Šeimos bažnyčia ⑥.

Florencija – Renesanso lopšys

Viduramžiais Florencija buvo labai turtingas ir įtakingas miestas-valstybė. Čia gyveno ir kūrė garsūs poetai, tapytojai, skulptoriai, mokslininkai (pvz., Dantė, Leonardas da Vinčis, Sandras Botičelis, Mikelandželas, Galilėjas Galilėjus). Florencijoje puoselėjamos kultūros bei meno tradicijos padėjo atsirasti naujam Europos istorijos laikotarpiui – Renesansui. Iš tų laikų išliko tiek daug paminklų, jog Florencija vadinama muziejumi po atviru dangumi. Svarbiausia įžymybė – Švč. Dievo Motinos katedra su įspūdingu kupolu ③. Šiame mieste yra pasaulinio garso muziejų, kuriuose sukaupta nesuskaičiuojama daugybė meno kūrinių.

③

Atėnai – balto marmuro miestas

Atėnai – seniausias Europos miestas, savo istoriją skaičiuojantis daugiau kaip 7000 metų. Graikijos sostinė pavadinta senovės graikų išminties ir karo deivės Atėnės vardu. Šiame mieste dar Antikos laikais atsirado demokratija, buvo padėti filosofijos ir mokslo pagrindai.

Didžiausia miesto įžymybė – Akropolio kalva, ant kurios puikuoja antikinių šventyklų kompleksas ⑦. Kiekvieną čia apsilankiusį žavi ir nepamirštamą įspūdį palieka Partenonas. Akropolio papėdėje išlikę antikinių teatrų griuvėsiai, čia pat galima pamatyti olimpinį stadioną, kuriame 1896 m. vyko pirmosios šiuolaikinės olimpinės žaidynės. Atėnai tiesiog pulsuoja senove, todėl mieste visada gausu turistų iš viso pasaulio.

⑦

Andalusija – turistų rojus

Pietinėje Pirėnų pūsiasalio dalyje esanti Andalusija yra labiausiai turistų lankoma Ispanijos sritis. Tai egzotiškas kraštas, kuris iš kitų išsiskiria įdomia istorija, spalvingomis šventėmis, originaliais flamenko šokiais ir garsiais miestais: Sevilija, Kordoba ir Granada.

Nuo VIII a. daug šimtmečių Andalūzijoje viešpatavo arabai (maurai). Tais laikais čia taikiai gyveno krikščionys, judėjai ir musulmonai, buvo gerbiamos skirtingų kultūrų tradicijos, puoselėjamas mokslas ir menas. Mieste išlikę nemažai arabų kultūros paminklų: Hirdalos varpinės bokštas Sevilijoje, didžiulė mečetė Kordoboje ④ ir pasakiški Alhambros rūmai Granadoje.

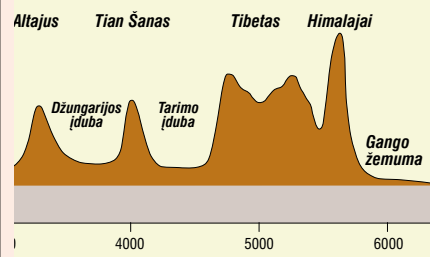
④

Dubrovnikas – Adrijos perlas

Dubrovnikas laikomas gražiausiu Adrijos pakrantės miestu. Tai senovinis uostas, garsus istorine praeitimi, puikiai išlikusiais kultūros paminklais. Miesto širdis – viduramžių senamiestis, kurį iš trijų pusių supa jūra ir juosia įspūdingo pločio gynybinė siena ⑧. Be galybės istorijos paminklų, Dubrovnikas garsėja kurortiniu gyvenimu. Švelnus klimatas, graži gamta, netoli kranto išsibarsčiusios sėlos kasmet priverčia daug turistų. Rašytojas Bernardas Šo sakė: „Kas ieško rojus žemėje, būtinai turi atvykti į Dubrovniką, nes niekur kitur neras tokio grožio ir harmonijos“.

⑧

9.1 Azijos paviršius

- Azijos žemyno pagrindą sudaro didžioji Eurazijos plokštės dalis. Su ja plačiu ruožu jungiasi Arabijos ir Indijos–Australijos plokštės.
- Per visą Aziją driekiasi jaunų raukšlinių kalnų juosta. Į ją patenka aukščiausios kalnų virtinės ir kalnynai (pvz., Himalajai, Pamyras).
- Rytinė žemyno dalis priklauso prie Ramiojo vandenyno Ugnies žiedo. Čia dažni žemės drebėjimai, daug veikiančių ir užgesusių ugnikalnių.
- Didžiulį Azijos plotą apima lygumos. Kai kurios susiformavo iš kalnų upių suneštų sąnašų.

9.2 Azijos kraštovaizdžių įvairovė

- Azijoje klimato kontrastai didžiausi Žemėje. Pietvakariuose oro temperatūra vasarą gali pakilti iki +50 °C, o žiemą Sibiro šiaurės rytuose nukristi iki –60 °C.
- Azijos rytuose ir pietuose vyrauja musoninis klimatas, o vidurinėje dalyje – žemyninis.
- Geografinių zonų išsidėstymas Azijoje priklauso daugiausia nuo geografinės platumos, reljefo ir vandenyno įtakos.
- Azijos kraštovaizdžiai daug kur smarkiai paveikti žmonių ūkinės veiklos.

9.3 Azijos gyventojai

- Azijoje susitelkę apie 60% pasaulio gyventojų. Dėl įvairių gamtos sąlygų žmonės pasiskirstę netolygiai. Yra labai tankiai gyvenamų regionų ir bemaž visai negyvenamų.
- Šiame žemyne labai daug kaimiškų šalių, nes jose svarbiausia veikla tebėra žemdirbystė.
- Azijoje susiformavo visos svarbiausios pasaulio religijos: krikščionybė, islamas, budizmas, hinduizmas, judaizmas. Daugelyje šalių išpažįstama ne viena religija.

9.4 Turtingieji ir skurdžiai

- Dėl įvairių priežasčių Azijoje labai nevienodas šalių ekonomikos lygis. Čia yra ir vienos iš turtingiausių, ir vienos iš skurdžiausių pasaulio valstybių.
- Stipriausios Azijos šalys yra Japonija, Pietų Korėja ir iš naftos išteklių praturtėjusios Persų įlankos šalys.
- Dabar daugelio Azijos šalių ekonomika auga sparčiau nei Europos šalių. Ūkio augimo tempais išsiskiria pietryčių ir rytų Azijos šalys.
- Skurdžiausiose šalyse labai mažos gyventojų pajamos, didelis neraštingumas, trumpa gyvenimo trukmė, vargana buitį, nemažai badaujančių ar neprivalgančių žmonių.

1 Apibūdink šias sąvokas.

raukšliniai kalnai	seišminė juosta	Ugnies žiedas	plokščiakalnis	musonų Azija
vertikalūs zoniškumas	musonų klimatas	žemyninis klimatas	vienatautė valstybė	raštingumas

2 Atsakyk į klausimus.

1. Kodėl kai kuriuose Azijos regionuose toks didelis seisminis aktyvumas?
2. Kurios Azijos kalnų virtinės ir kalnynai yra aukščiausi?
3. Kodėl prie rytinių Azijos krantų tiek daug salų ir salynų?
4. Kas būdinga musoniniam ir žemyniniam klimato tipui?
5. Kuo skiriasi geografinis zoniškumas vakarinėje ir rytinėje Azijos dalyje?
6. Kuriuose kalnuose ryškus vertikalūs geografinis zoniškumas?
7. Kuriuose Azijos regionuose ypač didelis gyventojų tankumas?
8. Kodėl šiaurinėje žemyno dalyje gyvena labai maži žmoniai?
9. Kai kuriose Azijos šalyse daugumą gyventojų sudaro kaimiečiai. Nuo ko tai priklauso?
10. Kurios religijos susiformavo dabartinio Izraelio, Saudo Arabijos, Indijos, Kinijos teritorijose?
11. Kokiais socialiniais ir ekonominiais rodikliais vertinama šalies ūkio lygis?
12. Į kokias tris grupes pagal ekonomikos lygį galima suskirstyti Azijos šalis?
13. Kodėl teigiama, kad didelis neraštingumas yra viena iš svarbiausių skurdaus gyvenimo priežasčių?
14. Kaip galima paaiškinti, kad per palyginti trumpą laiką kai kurios Persų įlankos šalys tapo vienos iš turtingiausių pasaulyje?

3 Užbaik sakinius.

- Alpių–Himalajų kalnų juosta driekiasi...
- Sudėtingiausias kalnų mazgas Azijoje yra...
- Didžiausia žemuma Azijoje yra...
- Musoniniam klimatui būdinga...
- Žemyninis klimatas vyrauja...
- Daugiausia pakeistų kraštovaizdžių yra...
- Tankiausiai Azijoje gyvenama...
- Didžiausi Azijos miestai yra...
- Prie skurdžiausių Azijos šalių priklauso...
- Turtingosioms Azijos šalims skiriama...

4 Azijos regionai.

- Rask po vieną regionui nepriklausančią šalį. Išbrauk ją.
- Pietvakarių Azija:** Afganistanas, Kirgizija, Sirija, Kuveitas, Omanas.
- Vidurio Azija:** Tadžikistanas, Laosas, Uzbekistanas, Kirgizija, Kazachstanas.
- Pietų Azija:** Saudo Arabija, Pakistanas, Nepalas, Indija, Bangladešas.
- Pietryčių Azija:** Filipinai, Indonezija, Japonija, Malaizija, Vietnamas.
- Rytų Azija:** Kinija, Japonija, Mongolija, Pietų Korėja, Turkmėnistanas.

5 Vyraujančios religijos.

Nurodyk šiose šalyse vyraujančią religiją.

Turkija	Indija	Tailandas	Irakas	Mongolija
Filipinai	Pietų Korėja	Indonezija	Izraelis	Uzbekistanas